

10.11

FREDAGSSERIEN 5

Musikhuset kl. 19.00

I SAMARBETE MED PIANOESBO-FESTIVALEN

PIANO
ESBO

Olari Elts, dirigent
Risto-Matti Marin, piano

J. S. Bach / Ottorino Respighi: Preludium och fuga D-dur 10 min

Matthew Whittall: Nameless Seas, konsert för piano och orkester, Finlandspremiär (På beställning av PianoEsbo och National Arts Centre Corporation) 35 min

I Nocturne

II Land and Sea

III Wake

Cadenza

IV Unclaimed Waters

PAUS 20 min

Sergej Rachmaninov / Ottorino Respighi: Preludiet La mer et les mouettes op. 39, nr 2 7 min

Sergej Rachmaninov: Symfoniska danser op. 45 37 min

1. Non allegro – Lento – Tempo I

2. Andante con moto (Tempo di valse)

3. Lento assai – Allegro vivace – Lento assai – Allegro vivace

KAMMARMUSIK I SENA KVÄLLEN börjar i Konsertsalen efter en paus på ca 10 minuter. Publiken ombeds ta plats på parketten för att lyssna till musiken. Platserna är onummerade.

Risto-Matti Marin, piano

*Matthew Whittall: Ur samlingen Leaves of Grass -
12 preludes for piano after Walt Whitman:*

<i>Preludium nr 6 "On the beach at night"</i>	<i>5 min</i>
<i>Preludium nr 7 "A noiseless patient spider"</i>	<i>4 min</i>
<i>Preludium nr 11 "Song of the universal"</i>	<i>11 min</i>

Paus ca kl. 20.00.

Konserten slutar ca kl. 21.20.

Kammarmusiken slutar ca kl. 21.55.

Sänds direkt i Yle Radio 1 och på webben yle.fi/areena.

JOHANN SEBASTIAN BACH – OTTORINO RESPIGHI (1879–1936): PRELUDIUM OCH FUGA D-DUR BWV 532

SERGEJ RACHMANINOV – OTTORINO RESPIGHI: LA MER ET LES MOUETTES (OP. 39/2)

Med den så kallade *Romtrilogin* etablerade Ottorino Respighi sin ställning som en av tidens skickligaste orkestrerare. I sin musik förenade han Richard Strauss virtuositet och drama med Debussys sinnlighet och färger. Förutom i sina egna kompositioner tillämpade Respighi sin kolorism i sina arrangemang av andra tonsättares verk börjande med den första sviten *Antikens arior och danser* som publicerades 1917.

Som arrangör tog Respighi sig ofta an Bachs musik. *Preludium och fuga D-dur BWV 532* hör till de mest kända orgelverken från Bachs år i Weimar. Preludiet är slingrande och varierande i barockstil, medan fugan över ett tema i åtta takter är dramatisk med virtuosa ornament. Ingendera har ursprungligen någon tempobeteckning, vilket ha gett senare tiders arrangörer – börjande med Ferruccio Busoni 1888 – gott om spelrum.

Respighis orkesterarrangemang av *Preludium och fuga D-dur* kom förmodligen till år 1929. Bachs barockvirtuositet har överförs till stor symfoniorkester med spektakulära effekter. Respighi

tolkar Bachs intentioner med intagande hämningslöshet och ur den fulltaliga symfoniorkestern får han fram en konserterande prakt som i olika kombinationer skickligt speglar orgelns olika register.

I Preludiet är Respighi yppigt dramatisk men i fugan satsar han även på precision, som fördelar de kontrapunktiska linjerna i bäckar och strömmar av pärlande solon och träffande instrumentkombinationer. Helheten blir ett ymnighetshorn av livsglädje, där det är som om Bach och Fellini glatt räckte varandra handen.

Orkesterarrangemangen av Rachmaninovs "bildetyder" för piano (*Etudes-tableaux*) var en beställning som gjordes år 1930 av Bostons symfoniorkester och deras chefsdirigent Sergei Koussevitsky. Rachmaninov valde själv ett antal stycken opp. 33 (1911) och 39 (1917) ur sina samlingar och avslöjade samtidigt något för Respighi om pianostyckenas ursprungliga inspiration: "Detta gör styckenas karaktär mera begriplig och hjälper dig att hitta de nödvändiga färgerna i orkestreringen."

Koussevitskys och Rachmaninovs verksamhet vittnar om det förtroende de hade för Respighi och de orkesterfärger som denne ärvt av Rimskij-Korsakov. Rachmaninov korrekturläste också de färdigt skrivna orkesternoterna. Den mest omfattande av de fem arrangerade *Etudes-tableaux*erna är det första stycket i Respighis svit, *La Mer et les Mouettes* (op. 39/2), "Havet och måsarna" som det hette i Rachmaninovs anvisningar till arrangören.

I Respighis arrangemang öppnar sig en vid fjärd i stråkarnas ostinatorörel-

ser, över vilka violinernas melodiösa motiv svävar. Mera majestätiska svallvågor uppkommer i det mellersta avsnittet, i vars vågrörelse Respighi tycks spegla de dystra färgerna i Rachmaninovs Dödens ö, som hänför sig till en tavla av Arnold Böcklin. Med beaktande av den stil som är karakteristisk för Respighi är många effekter överraskande moderna och behärskat återhållsamma.

Antti Häyrynen

MATTHEW WHITTALL: (s. 1975) NAMELESS SEAS

Havet har genom tiderna gett konstnärlig inspiration åt otaliga tonsättare från Vivaldi till Debussy, från Sibelius till Takemitsu. Den ursprungligen kanadensiske, sedan 2001 i Finland bosatte tonsättaren Matthew Whittalls nya pianokonsert *Nameless Seas* ansluter sig till de havsinspirerade tonsättningsarnas kanon. Den första impulsen som satte i gång processen kom från den amerikanska konstnären Mary Beth Thielhelms målningar med havsmotiv.

Den firsatsiga, över en halv timme långa konserten börjar med en *Nocturne*, som är ett prov på hur finstämt man kan skriva musik i olika skikt för orkester. Vad harmoniken beträffar håller sig *Nocturne* länge till samma uppsättning toner och den rytmiska formen består av ett flertal självständiga stycken, som lever sitt eget liv i orkestreringen liksom världshavets vattenskikt, ständigt stadda i långsam

rörelse men underställda en större helhet. Över texturen pärlar pianot dels med snabbt virvlande melodier och motoriskt upprepade enskilda toner, dels med tungt smidda tjocka ackord.

Konserten avancerar sömlöst från en sats till en annan. Andra satsen *Land and Sea* kommer med en ny tematik utöver vattnets väsen, mötet mellan land och vatten. Satsen börjar storvullet, rent av pompöst, och skapar med sin textur reminiscenser från gestiken i romantikens stora pianokonsalter. Och harmoniken som hållit sig statisk vaknar till liv med massiva nedåtgående tersklangvirvar.

Tredje satsen *Wake* tar fasta på det i konserten ständigt återkommande temat bestående av kontinuerligt upprepade små melodiska celler och upprepning av enskilda toner. *Wake* genomgår halvt oförmärkt en metamorfos och förvandlas till en omfattande solokadens för piano, som med sin längd på fyra minuter fungerar som ett summerande mikrokosmos för hela konsertens förråd av melodiska och tematiska gester, samtidigt som den bygger en sömlös bro till konsertens final *Unclaimed Waters*. Bland det begränsade antalet disponibla sätt att avsluta ett verk gick Whittall in för en lång och seg avtoning i vilken trumpet, piccolo, fagott och engelskt horn står i centrum för melodiken och höjer sig över en rytmiskt knyckig skalpassage för piano som påminner om vågornas cykel.

Olli Virtaperko

SERGEJ RACHMANINOV (1873–1943): SYMFONISKA DANSER

Sergej Rachmaninovs *Tre symfoniska danser* skrevs först för två pianon och fick strax därefter en orkesterversion som erbjöds Eugene Ormandy och hans Philadelphiamusiker. I skisskedet hade de tre s.k. fantastiska danserna ännu beskrivande rubriker: Middagstid, Kvällsskymning och Midnatt.

Den första dansen (Non allegro) börjar med ett marschliknande motiv som sedan genom staccatobehandling får ett modernare uttryck. Under träblåsarnas ledning följer en övergång till en fullödig romantisk melodi som Rachmaninov överraskande nog ger åt altsaxofonen. Överledningens nostalgi fullbordas, då violinerna tar sig an samma motiv.

Andra satsen (Andante con moto) är en dödsdoftande vals, där sordinerade trumpeter, ett känsligt violin- och oboesolo samt väsande violer markerar en dans som har allt längre skuggor. Den allegoriska sista dansen är den klarast tecknade men också den mest symfoniska i sin process från d-moll till D-dur. En långsam introduktion (Lento assai) förbereder det dystra Allegrot (Vivace), vars ödesdigra och demoniska drag framhävs av den yttersta tidens klockor och tamburiner. Upprepningen av huvudavsnittet (Come prima) blir allt ursinnigare efter en klingande början. Det tilltagande tempot stannar upp med ett dovt ljud från tamtam – och slutet förblir öppet.

Antti Häyrynen

OLARI ELTS

Esten Olari Elts är internationellt känd för sin energiska men minutiösa stil att dirigera samt för sin kreativa programplanering. Elts är förste gästdirigent för Estlands statliga symfoniorkester och tidigare innehade han samma post vid Helsingfors stadsorkester (2011–2014) och Scottish Chamber Orchestra (2007–2010). Åren 2001–2006 var Elts chefsdirigent för Lettlands nationella symfoniorkester. Han är även grundare av NYJD Ensemble som specialiserar sig på ny musik.

Elt har gästdirigerat bl.a. Wiens symfoniker, Malaysias filharmoniker, Danmarks Radios symfoniorkester, Gewandhausorkester Leipzig, samt Seattles, Melbournes och Birminghams symfoniorkestrar. Opera har han dirigerat vid Arctic Opera i Norge, Estlands Nationalopera och Opéra de Rennes i Frankrike.

Under denna säsong dirigerar Elts Warszawas och Souls filharmoniker samt Irlands nationalorkester. I Konzerthaus Berlin deltar han också i ett evenemang som kombinerar Shakespeares och Mendelssohns En midsommarnattsdröm.

Elt skivinspelningar av Erkki-Sven Tüürs verk samt Detlev Glanerts och Luciano Berios Johannes Brahmsarrangemang har fått berömmande recensioner. Under denna säsong arbetar Elts vidare på sitt pågående inspelningsprojekt av esten Heino Ellers tonsättningar.

RISTO-MATTI MARIN

Risto-Matti Marin har studerat vid konservatoriet i Kuopio för Jouni Rätty och Jaakko Untamala och senare vid Sibelius-Akademien för Erik T. Tawaststjerna och Teppo Koivisto. Han avlade konstnärlig doktorsexamen vid Sibelius-Akademien år 2010 och året därpå beviljade Finska Kulturfonden honom ett treårigt konstnärstipendium. År 2015 fick Marin ett statligt konstnärstipendium på fem år.

Utöver sina internationellt prisade soloskivor har Marin spelat in ett flertal kammarmusikaliska verk och gjort flera radioinspelningar för Yleisradio. Därtill har han uppträtt vid de flesta betydande inhemska musikfestivalerna.

Utöver konserter och inspelningar föreläser Marin även om pianomusik och håller mästarkurser på olika håll i Finland. Många betydande inhemska nutida tonsättare - bl.a. Eero Hämeenniemi, Sebastian Fagerlund och Matthew Whittall - har skrivit musik för Marin.

RADIONS SYMFONIORKESTER

Radions symfoniorkester (RSO) är Yles orkester med uppgift är att skapa och främja finländsk musikkultur. Sedan år 2013 är Hannu Lintu orkesterns chefsdirigent. RSO:s tidigare chefsdirigenter är Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste och Sakari Oramo.

Under spelåret 2017–2018 firar RSO sitt 90-årsjubileum. Radioorkestern bestående av tio musiker uppträdde för första gången den 1 september 1927 i en studio vid Alexandersgatan 46 i Helsingfors. Några år senare inledde orkestern sin offentliga konsertverksamhet. På 1960-talet under Paavo Berglunds tid som chefsdirigent utvidgades besättningen till en fulltalig symfoniorkester.

Utöver de stora romantiska och klassiska mästerverken har RSO en hel del nutida musik på sin repertoar och orkestern uruppför årligen ett flertal nya verk som beställts av Yle. Till RSO:s uppgifter hör att spela in all finländsk orkestermusik med fulla radieringsrättigheter för Yles arkiv. Under spelåret 2017–2018 uruppförs sex verk som beställts av Yle. Till säsongplanerna hör även tre operor som uppförs konsertant, en första egen RSO-festival och några av 1900-talets centrala violinkonserter.

RSO har spelat in verk av bl.a. Mahler, Ligeti, Eötvös, Sibelius, Hakola, Lindberg, Saariaho, Sallinen, Kaipainen och Kokkonen samt därtill premiärinspelningen av Armas Launis' opera Aslak Hetta. Orkesterns inspelningar har fått ett flertal pris av bl.a. BBC Music Magazine, Académie Charles Cros och MIDEM Classical Award. Upptagningen av Sibelius' Lemminkäinen och Pohjolas dotter ingick i tidskriften Gramophones Critic's Choice i december 2015. Med denna inspelning fick RSO och Hannu Lintu även det inhemska Emmapriset i kategorin Årets klassiska album 2015. Under spelåret 2017–2018 ger RSO ut skivor med verk av Sibelius, Prokofjev, Lindberg och Bartók.

RSO turnerar regelbundet på olika håll i världen. Under säsongen 2017–2018 företar orkestern en Europaturné under ledning av Hannu Lintu. RSO:s radiokanal Yle Radio 1 radierar alla orkesterns konserter. I allmänhet sänds både de inhemska och utländska konserterna direkt. På RSO:s webbsidor (yle.fi/rso) kan man lyssna på konserterna och se dem live med hög upplösning.